
A judeo-bolsevizmus mítosza

Sok történelmi mítosz szövi be életünket, és ebben semmilyen újdonság sincsen. A következő oldalakon vizsgált könyv egy ilyen, történelmi viszonylatban új mítoszt vizsgál, a judeo-bolsevizmust. Ennek a huszadik század elején megszületett felfogásnak a lényege, hogy a kommunizmus gyakorlatilag egy zsidó konspiráció a világhatalom elérésére. Természetesen a gondolat nem véletlenül az első világháborúban üti fel először fejét. Noha az antiszemitizmus hosszú évszázadokra tekint vissza Európában, amikor 1917-ben megjelent az orosz bolsevik forradalom következtében egy új állami ideológia, ami szinte mindent tagadott a nyugati vagy európai kultúrában, nagy tömegekkel lehetett elhitetni a háború utáni kataklizmikus változások alatt, hogy a bajok okozói a zsidó kommunisták. Elég csak az 1919-es magyarországi eseményekre és későbbi tapasztalatokra gondolni. A huszonegyedik században, amikor komplex problémák miatt a nacionalizmus ismét felerősödőben van, és erre sokan leegyszerűsítő válaszokat akarnak adni, az antiszemitizmus, illetve a judeo-bolsevizmus vádjá megint felerősödött, és nem csak Közép-Kelet-Európában, amely térségre a könyv a fő hangsúlyt fekteti. Meg lehet találni ezt a vonalat Nyugat-Európában, sőt az Egyesült Államok szélsőjobboldali csoportosulásainak köreiben is.

A szerző, aki az amerikai Rutgers Egyetem történelemprofesszora, a könyvben végig kalauzolja az olvasót a huszadik század nagy részén és annak történelmi tükrében vizsgálja a zsidó-kommunista vádak képzelt vagy valós alapjait. A kiinduló pont szinte automatikusan 1919, amikor Németországban és Magyarországon is felütötte fejét az első világháború utáni zűrzavarban a forradalom. Számos zsidó vallású ember vonzódott a bolsevik és egyéb radikális esz-

mékhez éppen azért, mert az anyaországban nem kapták meg a teljes asszimilálódás lehetőségét. *Paul Hanebrink* a lényegét arra helyezi, hogy voltak ugyan zsidó elemek minden ország szélsőbaloldali mozgalmában, néha még többségben is, de egészében véve az volt a helyzet – mivel a zsidóságon belül is nagy volt a politikai fragmentáció, hogy az egyéni eltérésekről már ne is beszéljünk –, hogy azok a zsidók, akik nyíltan a bolsevik eszmék hirdetőivé váltak, egyben lehetővé tették, hogy a teljes zsidóságot bűnbaknak kiáltásák ki a társadalmi felfordulásokért. A szerző három, már régen létező zsidóellenes hiedelmet azonosít, amit azután a forradalmi időszak fel- és megerősített: társadalmi diszharmóniára való törekvés, nemzetközi zsidó konspiráció a keresztények kárára és a zsidó fanatizmus. (28-30). Ezek már magukban elég alapot adtak sokaknak, hogy elhiggyék a zsidó-bolsevik összefonódást, mint a modernkori zsidó veszély megtestesítőjét. Amikor a forradalmakra jellemzően túlkapások, sőt forradalmi terror lépett életbe, ráadásul Európa több országában is, a félelmet igazolta az elképzelt „valóság”, miszerint a zsidók és bolsevikok át akarják venni az uralmat mindenhol, és céljuk elérésében nem válogatnak az eszközökben. Ezekhez járult az a régi történelmi reflex, hogy Európát keletről érkező hordák veszélyeztetik – idegen, primitív kultúrát hozva. A mongolok és később a törökök ennek voltak az iskolapéldái, és Európát meg kellett védeni tőlük – különösen erős vonal ez a magyar és lengyel nemzeti mitológiában. (Bár ne felejtjük el, hogy sokan a magyarokra is így tekintettek a X. század során.) A kommunista „veszély” hasonló színezetet kapott, és Európa, de különösen Közép-Kelet-Európa, a háborús veszteségek és társadalmi felfordulások következtében a judeo-bolsevizmusban vélte megtalálni az új veszélyforrást, amely fenyegeti az egész európai rendet és civilizációt. S mivel a zsidók messianizmusa jól ismert volt, a félelem ezzel egyenes arányban nőtt helyenként szinte hisztériává, hogy a forradalommal kívánják igaz országukat uralni – s egyben ezzel leigázni a keresztény világot.

Az első világháború alatt a kelet-európai térség hagyományosan zsidók által is lakott részében rendszeresek voltak a pogromok és az érintettek tízezzrel menekültek nyugat felé. Így érkeztek meg a

galíciai zsidók Bécsbe, Budapestre és egyéb városokba, ahol vajmi kevés empátiával fogadták őket, és sokszor őket tették felelőssé a háború által okozott ínségért. Az 1917-es oroszországi forradalmak alkalmával a zsidók iránti gyűlölet csak felerősödött, amikor a zsidó politikai résztvevők miatt a forradalmár-felforgató képet kiterjesztették általánosságban a zsidókra. Az első világháború végével Kelet-Európában nem szűntek meg a harcok – gyakran polgárháborúk és forradalmak jellemezték ezt a régiót. A szerző bemutatja a lengyel, a román és a magyar példát, hogy átfogó képet adjon a zsidó-bolsevizmus elleni hangulatról és lépésekről ezekben az országokban. Mindenki a saját tiszta nemzeti, tehát nem bolsevik és nem zsidó államát kívánta megteremteni, és a párizsi békekonferencián ennek szellemében léptek fel. Politikailag minden formálódó új államnak jó érvnek tűnt a zsidó-bolsevikokat, mint transznacionális ellenséget feltüntetni, ami ellen a nyugati demokráciáknak is érdekük fellépni, hiszen a veszély elsodorhatja őket is, ha nem fékezik meg időben. A párizsi békekonferencia végül is úgy döntött, hogy a bolsevik veszély feltartóztatására szükség van egy védelmi vonalra, ugyanakkor a kisebbségvédelem mögé bújva a zsidó érdekeket is védte, noha a Népszövetség ezen a területen sem alkotott maradandót. Tehát a bolsevik uszítással vádolt zsidó közösségek továbbra is bűnbaknak, nemzetietlennek és veszélyesnek voltak titulálva, megteremtve az alapot, hogy szabadságjogaikat alaposan megnyirbálják – elég ebben az összefüggésben csak a magyarországi numerus clausus törvényre gondolni.

A második fejezet foglalkozik a hitleri Németországban lezajlott évekkel és az ezalatt kibontakozó, állami szintű zsidó- és kommunistaellenességgel. Ahogy a szerző fogalmaz, a „judeo-bolsevizmus” annak a szükségletnek vált a szimbólumává, hogy megelőző védelmi csapás könyörtelen háborúját kell folytatni a nemzetbiztonság elleni radikális fenyegetés ellen”. (92) A spanyol polgárháború remek alapot teremtett Hitler számára, hogy vízióját európai méretűvé tegye, s mivel hazájában már sikeresen vette fel a harcot az elképzelt zsidó-bolsevik veszéllyel, ezzel egyben vezető szerepet is kivívott magának e harc nemzetközi dimenziójában. A keresztény egyházak

megpróbálták a saját kereteik között felhívni a figyelmet mind a kommunizmus, mind a nácizmus veszélyére, de saját antiszemitizmusuk ekkor és a második világháború alatt is fékező erőnek bizonyult, és csak a második világháború után lett egyértelmű a totalitáriánus állami berendezkedés elleni felszólalás.

Természetesen a zsidó-bolsevik „veszély” elleni legmarkánsabb megnyilvánulás a német támadás volt a Szovjetunió ellen 1941 nyarán. Noha az ideológiai maszlag nyilván csak propagandaköntösbe burkolta a geopolitikai célokat, mégis az elmúlt évtizedek alatt Európa-szerte tapasztalható antiszemita és antikommunista szellem legdurvább megnyilvánulása volt. Ugyanakkor fel lehetett fedezni az ázsiai hordáktól való történelmi félelmet az európai nemzetek legtöbbszörében, amely osztotta a hitet, hogy a keletről érkező idegen kultúrájú népek Európa és a világ uralmára törnek, és amelyet a megelőző csapással majd a német harci gépezet fog megszüntetni. A náci kegyetlenségek a szovjet területeken – gyakorlatilag népiirtás – közvetlen összhangban voltak és előzményként tekinthetőek a zsidók kiirtására tett „végső megoldásnak”. De nem csak a németekről van szó. Az 1939–41-ben szovjet ellenőrzés alatt tartott területeken valóban számtalan kegyetlenség folyt le – amit a náci propaganda aztán világgá is kürtölt mintegy igazolva a német offenzívát keleten – és szinte minden ilyen helyen kollektív zsidóellenességben tört ki a „felszabadított” nemzeti lakosság. A németek szinte szabadjára engedték a kelet-európaiak zsidók és kommunisták iránti ellenséges érzelmeit, ami egyfajta keresztes hadjárattá fajult. Azután, ahogy a szovjet Vörös Hadsereg ellentámadásba lendült és világossá vált, hogy Európa keleti fele szovjet befolyási övezetté válik, a zsidó-bolsevista ellenézés csúcsára ért, és továbbra is megmaradt.

Kelet-Európa szovjet zónává válásával a második világháború után bizonyos országokban megmaradt a zsidó-bolsevik alapokra helyezett sztereotípiák. Közvetlenül a világháború lezárta után Lengyelországban, Romániában és Magyarországon a berögzült félelmi reflexek működtek, és a szovjet megszállást, ami a hivatalos propagandában felszabadítás volt, illetve a Moszkvából irányított kommunista pártok uralmát sokan a zsidó-kommunista összeeskü-

vés új fejezeteként élték meg. Ennek a szerző szerint három pillére volt: a szovjet csapatok viselkedése, a zsidók újbóli teljes – fizikai és állampolgári – megjelenése, illetve a korábban üldözött és betiltott kommunista pártok legitim feltűnése a szovjet csapatok hathatós segítségével. És mivel megint volt néhány zsidó vezető egyéniség a kommunista pártokban, az általánosítás és korábbi beidegződöttségek hamar további táptalajt biztosítottak az emberek jelentős körében a zsidó-kommunista összefonódásba és annak világalomra való törekvésébe vetett hitnek. A „mi” és „ők” dichotómiába való sorolásakor a kelet-európai országokban több esetben is a zsidók az „ők” kategóriájába estek. Izrael megalakulása után (1948), és amikor egyértelmű volt, hogy az új ország az Egyesült Államok támogatását élvezzi, a szovjet blokkban elterjedt a nemzeti kommunizmus, aminek megint sokszor a zsidók itták meg a levét. Legtöbbször megint őket azonosították idegenszívűként, és cionista összeesküvéseket láttak, amiben a zsidók a nemzet kárára törnek. Tehát az emlékezetpolitika volt a tét, amiben a holokausztot a német fasiszták követték el, a felszabadulást pedig a szovjeteknek lehet köszönni, akik együttműködnek a nemzeti antifasiszta elemekkel. Ezekben a narratívákban a zsidókat aránytalanul háttérbe szorították.

Érdekes megismerkedni az 1949-ben Német Szövetségi Köztársaság néven megalakult államban lezajlott folyamatokkal a könyv központi témáját tekintve, amivel a hatodik fejezetben foglalkozik a szerző. A világháború után Németország nyugati területei szövetséges – elsősorban amerikai – ellenőrzés alá kerültek. A megváltozott klímában és az amerikaiak által erőltetett náciellenes folyamatban szó sem lehetett a zsidó-bolsevik propaganda ismert elemeinek hangoztatásáról. A hangsúly elég gyorsan, és a hidegháború beálltával teljesen áthelyeződött a kommunistaellenes hangvételre. Ebben korábbi náci nagy számban vettek részt az amerikaiak „védőszárnya” alatt, hiszen korábbi tapasztalatuk és „megváltozott” világnézetük hasznára volt a tengerentúli hatalomnak. De ez a megváltozott konzervatív-keresztény felfogás megjelent Ausztriában és szinte a teljes nyugat-európai színen: egy ökumenikus keresztény(demokrata) Európának meg kellett védenie magát az istent tagadó és az egyházat

szinte ellehetetlenítő ázsiai kommunista eszmétől és fenyegetéstől. Ehhez társult a totalitáriánus államtól való félelem, amit a náci múlt is felerősített. Így alakult ki a judeo-keresztény álláspont a hidegháború első felében, amely a nyugati liberális demokrácia talán legfontosabb elméleti tézisének képezte a szovjet blokkal szemben.

A könyv befejező fejezete a rendszerváltozás óta eltelt harminc évet veszi górcső alá, és azt vizsgálja, hogy miként vált a holokauszt emléke relativizálhatóvá úgy, hogy a kommunista korszak áldozatait velük egyenlő szintre kívánták emelni sok posztoszocialista országban. Ez természetesen azzal járt, hogy a zsidókat tették részben újra felelőssé sok mindenért. Mint Hanebrink írja, „a zsidó-bolsevizmus képzet nem halt meg a kommunizmussal. Túlélte a Szovjetuniót, és a holokauszt-emlékezettel gabalyodott össze”. (238–239) Nyilván a vita, ha nem is értelmetlen, talán felesleges. Mind a két rendszer – nácizmus és kommunizmus – rengeteg ártatlan embert ölt meg. A szerző azt sugallja, hogy a relativizálás és egyenlősítés amiatt keletkezett, mert a látens vagy kevésbé bújtatott antiszemitizmus nem tűrte, hogy „csak” a zsidókra emlékezzenek mint áldozatokra. Ezzel persze az érintett országok emlékezetpolitikája egyben csillapítani is kívánta a meglévő lelkiismeret-furdalást, amiért esetlegesen szerepet játszottak a második világháborúban megtörtént szisztematikus zsidóirtásban. Külön foglalkozik a szerző Magyarországgal is, ahol a „nemzeti” emlékezetpolitika és a (zsidó) kirekesztés többször párhuzamosnak tűnik. Mindez visszavezethető az 1919-es tanácsköztársaságra és az „eredendő bűn”-re: Magyarországon az 1919-es tanácsköztársaság alatt a bolsevik vezetés többsége zsidó származású volt. Ugyanakkor, ahogy a szerző is megemlíti, a térség több országa is megsínylette mind a náci, mind a szovjet uralmat, így ellentétben sok nyugati országgal, nagyobb rálátással képes azokat összehasonlítani, és nemzeti identitásukat előtérbe helyezni. És a jelenség nem tűnt el nyomtalanul a huszonegyedik században sem. Mint összegzésében Hanebrink megjegyzi – utalva a néhány éve megkezdődött közéleti és ázsiai menekültekkel és bevándorlókkal kapcsolatos reakciókra –, „ha az ember megvizsgálja a zsidó-bolsevizmus ötletének ideológiai funkcióját, amit az az első világháború végétől az európai

politikában játszott, akkor megállapíthatja, hogy ez a mítosz – ami tulajdonképpen a rasszizmus és az ideológiai védekezés összeolvadása – az egyik melegágya az anti-muszlim és anti-iszlám érzületnek manapság” (277).

Apró tévedések ugyan előfordulnak a könyvben, mint például amikor a szerző a náci Németország franciák elleni támadását egy hónappal eltéveszti, (122) vagy Kánya Kálmán külügyminisztert miniszterelnökké „lépteti elő”, (113) és egyben ez jól mutatja azt is, mennyire nehéz Európa számos országát bemutató monográfiát írni egy adott témában, amely elhúzódó időszakot tárgyal. Ennek ellenére a kutató munka és bemutatott forrásanyag, a logikus érvelés és kontextusba helyezés, az alapösszefüggések megmutatása mind a szerző érdemére válnak.

Szintén jó hír, hogy angolul is olvashatunk a magyar és a környező országokban is megtalálható antiszemitizmus és antikommunizmus ilyen jellegű feldolgozásáról, mert így „kerekebb” a történelmi kép. A könyvből ugyanis kiderül, hogy nem egy-egy ország népe volt antiszemita és/vagy kommunistaellenes, hanem ez a térségre általában volt jellemző, persze helyzetspecifikumok fényében. Így különösen a magyar olvasó egy kicsit távolabbról reflektálhat a mi nemzetünket is sújtó egyik régi betegségről, az antiszemitizmusról, illetve a zsidó-kommunista összeesküvésről, melyek a mai napig hol burkoltan, hol nyíltabban fel-feltörnek.

Paul Hanebrink: *A Specter Haunting Europe: The Myth of Judeo-Bolshevism.* (Kísértet járja be Európát: a judeo-bolsevizmus mítosza) Cambridge, Massachusetts, London, England: Belknap Press of Harvard University Press, 2018. 353 o.

Peterecz Zoltán